

František Dryje

Spolupracovníci V. E.

Eva Švankmajerová: Lov na černého žraloka (Vratislav Effenberger), 1980

Mikuláš Medek: Dole, dříve reprodukováno pod názvem Malá prdel

Vratislav Effenberger nebyl sběratel. A nejen to: dalo by se říct, že ono samo o sobě zcela nevinné slovo *sběratelství* považoval za výraz jedné ze snobsky nejpokleslejších a vskutku nejdebilnějších lidských činností. No, a slovo bibliofilie či bibliofil v jeho mysli pravidelně budilo zcela zákonitou asociaci spojenou s jednoznačně negativním významem a smyslem slova *pederast*. Přesto – spolu se svou ženou Evou Effenbergerovou – shromáždil Vratislav Effenberger určité nezanedbatelné množství uměleckých předmětů, především výtvarných artefaktů a samozřejmě nepočítané množství knih, a tím vlastně, zcela samovolně a spontánně vzniklo cosi, co lze označit jako umělecká sbírka. A naopak: jedním ze slov, která Vratislav Effenberger téměř uctíval a užíval je až nutkavě, bylo slovo *funkce* a jeho odvozeniny, zejména adjektivum funkční či funkcionální.

Karol Baron: z cyklu Somnambulovia a cynici extra muros, 1979

Nebudeme tu složitě odkazovat na funkcionální architekturu a její teigovské výklady a významy či na funkcionální strukturalismus a konotace dejme tomu mukařovské a jacobsenovské, i když to byla témata pro Effenbergera v mnohém určující. Řekněme to jednoduše: Vratislav Effenberger byl zastáncem názoru, že věci či vztahy a také lidské činy mají fungovat. A ona funkce, onen účel, k němuž jsou určeny, nemá být vybudován jen formálně, řekli bychom pasivně, nýbrž reálně – tedy aktivně, dynamicky. A tak například knihy a obrazy nemají zdobit, zkrášlovat, vyvolávat trpnou estetickou libost, ale mají komunikovat, inspirovat a fungovat jako nositelé a prostředníci poznání. Prakticky to znamenalo, že například s knihami se tu zacházelo jako s pracovními pomůckami, jak také ve vzpomínce na setkání s Effenbergerovou knihovnou píše Pavel Vejrážka:

„...mnohé z oněch knižních pokladů byly všelijak rozstříhané, polepené, ušmudlané, jejich řádky byly podtrhané a stránky opatřené rukopisnými marginálními poznámkami... „Táta s knihami pracuje, on je nesbírání,“ vysvětlil Jakub. A ukázal mi perlu všech perel, vedle níž v útulnosti

zakouřeného prachu knižního fochu bledly i rukopisné svazky *Znamení zvěrokruhu*: tuctovou knížku od E. A. Poea *Zrádné srdce* s ilustracemi Karla Součka. Effenbergerovi se ilustrace natolik nelíbily, že všechny začernil. Podle pravítka. Čárku po čárce. Tuší... V tiráži pak řádek s uvedením »ilustroval Karel Souček« doplnil o rukopisnou poznámku: »...a opět odilustroval Vratislav Effenberger«.

Není snad tento citát dostatečně a plasticky ilustrativní?

Václav Tikal: Skály hostí, 1946,

Vratislav Effenberger napsal a mnohokrát opakoval, že surrealisté, jejichž čelným představitelem byl, nehledají čtenáře, ale spolupracovníky. Jak vidno, považoval i knihy za své spolupracovníky, a určitě tak – alespoň ve své mysli – zacházel i s obrazy, fotografiemi a dalšími objekty, které jsou tu vystaveny.

Avšak není-li tedy onen soubor, s nímž se tu setkáváme, výsledkem nějakého v jádře egoistického či narcistického sběratelství, není-li tedy sbírkou v pravém

slova smyslu, ptejme se, jakou má povahu, co vyjadřuje? Jednu možnou odpověď nalezneme v katalogu výstavy: všichni oslovení autoři, kteří měli krátce a ilustrativně shrnout význam setkání s Vratislavem a Evou Effenbergerovými a s prostředím jejich bytu a s díly tam shromážděnými, je charakterizují shodně: jako inspiraci. Jako setkání, které bylo pro ně kladně, přátelsky významné, důležité pro jejich vlastní myšlenkové, tvůrčí anebo prostě životní konání.

A tak bych ve světle této krátké expozice řekl, že na přítomné výstavě se ani vy neseťkáváte s nějakými z kontextu vytrženými statickými artefakty, s myšlenkami a emocemi jednou provždy zkamenělými v takzvaných uměleckých dílech. Střetáváte se tu s živými bytostmi, s přáteli a spolupracovníky Vratislava Effenbergera, jež se mohou – alespoň na chvíli – stát i vašimi přáteli a vašimi spolupracovníky. Pokud si tím však nejste tak docela jisti, zkuste se jich zeptat.

Karel Marx a Bedřich Engels na vernisáži výstavy

Předneseno na vernisáži výstavy *Rekonstrukce* (ze sbírek Evy a Vratislava Effenbergerových), Černčice 23. června 2013